

Dommelen onze slaapmuizen in?

Dick Klees

Zuid-Limburg mag dan voor Nederlandse begrippen rijk zijn aan zoogdieren, de verarming ligt ook in het heuvelland op de loer. Van de exclusief Limburgse soorten, die hier veelal de noordgrens van hun verspreidingsgebied bereiken, gaat alleen de grote bosmuis op eigen kracht vooruit.

Hoever wij het met de hamster hebben laten komen voordat de helpende hand uitgestoken werd, is alom bekend, maar er dreigen nog een paar soorten aan de aandacht, én aan ons land te ontsnappen. Dit besef is bij provincie en rijk doorgedrongen en resulteert onder andere, in de inhaalslag, om een actueel beeld van de zoogdierverspreiding te verkrijgen. Dit artikel gaat over de hazelmuis *Muscardinus avellanarius*, maar begint met de eikelmuis *Eliomys quercinus*, een medelid van de familie van de slaapmuizen.

Eikelmuis

Maar... hoe vind je een eikelmuis? Een éérste, logische stap is te starten bij de laatst bekende, bewoonde gebieden. Vervolgens haal je ter plekke alles uit de kast om bewijzen van bewoning te vinden. In het besef dat de dichtheden vermoedelijk erg laag zullen zijn wegens het uitblijven van regelmatige toevallige waarnemingen, bezinnen wij ons op alle methoden die ingezet kunnen worden bij deze speurtocht. Temeer omdat er in 2003 ook al eens een stevige poging ondernomen is. Het verspreidingsgebied laat al tientallen jaren een afname van noord naar zuid zien: liep de noordgrens in de jaren '60 grofweg onder Geleen, in de jaren '80-'90 lag deze al onder de snelweg Meerssen-Heerlen en inmiddels lijkt het leefgebied verder ingekrompen tot de uiterste westhoek van Limburg, onder de weg Maastricht - Vaals.

Althans, de speurtocht van 2003 heeft geen aanwijzingen meer opgeleverd op de zuidelijke Geul oever, waar vroeger bij vleermuistellingen wel ooit eikelmuisen aangetroffen werden, eveneens winter-

slapend in mergelgroeven. In 2003 werd gebruik gemaakt van speciaal hiervoor geplaatste nestkasten met de bedoeling om eikelmuisen tot bewoning (dagrustplaats) te verleiden. Daarbij laten ze aanwijzingen of bewijzen van hun voorkomen achter, zoals etensresten, keutels of haren of een voering van de nestkast met mos en blad. Destijds bleef resultaat uit, maar werd er wel een waarneming bij een natuurlijke verblijfplaats gedaan. Omdat de methode bewezen succes heeft in gebieden met bekende

Nestkasten plaatsen is een methode met bewezen succes om eikelmuisen te inventariseren. Foto: Dick Klees

Na heel veel nachten controleren een eikelmuis in de kast. Foto: Dick Klees

eikelmuispopulaties, zijn er dit jaar opnieuw een 250-tal nestkasten geplaatst. Dat aantal zal in de komende jaren nog verder worden uitgebreid en ze zullen ook gecontroleerd blijven worden. Het gaat om het Savels- en het Cannerbos in het uiterste zuidwesten van Limburg, op beide Maasoeveren.

Eikelmuisen staan als luidruchtig te boek, wat ons op het idee bracht om ook daar gebruik van te maken als inventarisatiemethode. Zoals bij het nabootsen of afspelen van vogelgeluiden, om vogels te lokken of tot antwoorden aan te zetten. Het ten gehore brengen van reeds beschikbare eikelmuisgeluiden heeft nog geen reactie kunnen uitlokken. Dat komt wellicht mede door de ongunstige weersomstandigheden en lage dichtheden van eikelmuisen. We zijn van plan om bij het opnemen van hun geluiden ook te letten op de omstandigheden waaronder die specifieke geluiden door de eikelmuisen gemaakt worden.

Een kwestie van blijven volhouden!

Het ultieme bewijs van aanwezigheid wordt natuurlijk geleverd door een gevangen exemplaar, maar dat hiervoor 2580 valnachten op de secuur geselecteerde locaties nodig zouden zijn, had Bart de Rooij, student van Larenstein, toch niet verwacht. Zijn enthousiasme en doorzetten hebben uiteindelijk succes gehad. Na al die weken waren we al blij met het povere resultaat van drie dieren, gevangen op één locatie. Intensief speuren in de directe omgeving leverde nog enkele dieren op. Waarbij, curieus genoeg, een uit 2003 overgebleven nestkastje plotseling zijn nut bewees door onderdak te verschaffen aan drie jonge eikelmuisen. Verder is uit het Cannerbos één betrouwbare zichtwaar-

neming gekomen, naast enkele verspreide nog niet bevestigde waarnemingen op ruime afstand van de thans bekende locaties, maar nog wel in de historisch bekende range. Het is zéér de moeite waard om te proberen deze alsnog bevestigd te krijgen om een actueel inzicht te verkrijgen in de verspreiding van (rest)populaties van de eikelmuis. Dat het vermoedelijk overal om kleine aantallen gaat is verontrustend maar nog niet hopeloos. Van knaagdierpopulaties is een behoorlijke veerkracht bekend. En met de aanwezigheid van jonge dieren in een kastje in het Savelsbos, is voortplanting in ieder geval nog aangetoond.

Hazelmuis

De hazelmuis, de kleinste vertegenwoordiger van de familie van slaapmuizen, komt in Nederland ook in het zuiden van Limburg voor. Jaarlijks worden in de nazomer nesten geteld langs vaste trajecten van bosranden of hagen. De hazelmuis kiest in deze periode voor een bosrand wegens het voedselaanbod van rijpende vruchten als hazelnoot en braam. Het is een goede methode om het voorkomen van de hazelmuis te monitoren. Gebleken is, dat de verspreiding van de hazelmuis tot slechts enkele boscomplexen beperkt is, en dat (her)bezetting niet vlot verloopt. Hoe komt dat?

Ook onderzoekers in Engeland, met zijn vele lange heggen, vroegen zich af, welke belemmeringen hazelmuisen ondervinden bij hun verspreiding. Zij kwamen op het idee kunstmatige beschutte bouwplaatsen voor nesten aan te bieden: hazelmuisen bouwen niet alleen vrijhangende nesten, maar doen dat dikwijls ook in holle bomen of takken. Voor dit

Als nieuwe methode zijn vierkante plastic buizen opgehangen. Foto: Dick Klees

doel zijn er vierkante nestbuizen ontwikkeld, vervaardigd uit een plastic variant op golfkarton. Deze worden onder takken gehangen en zijn in elk geval systematisch en gemakkelijk op gebruik te controleren. En ja hoor, hazelmuizen blijken niet principieel maar vooral pragmatisch. De buizen werden snel gevonden en bewoond. En wat nog leuker was; zelfs plaatsen waar nooit eerder hazelmuis nesten gevonden waren, zoals in ruigten, bestaande uit louter kruiden, doken nu nesten in de buizen op.

Geïnspireerd door de Britse bevindingen hebben wij een partij nestbuizen besteld en op diverse locaties geplaatst. Soms net los staand, soms in een heg of haag aanhakend bij bewoond gebied. De locaties zijn aangrenzend, maar buiten de bekende bewoonde gebieden gekozen, met diverse bedoelingen. Ten eerste willen we natuurlijk weten of 'onze' hazelmuizen die nestbuizen ook gebruiken. Ten tweede willen we door de gemakkelijk te controleren buizen, met beperkte mankracht een maximaal resultaat halen, in de zin van hazelmuizen te volgen op hun zwerftochten. Zo hopen wij in aanliggende kilometerhokken aanwezigheid van hazelmuizen aan te tonen. En wellicht verschaft het informatie over de capaciteit van het gebied en de knelpunten die met uitbreiding gepaard kunnen gaan.

Uiteraard hebben we ook nestbuizen geplaatst in een gebied waarvan we weten dat er hazelmuizen zitten. Dit om een indruk te krijgen of en hoeveel nesten nu gebouwd worden in of buiten de buizen. Daardoor hopen we de betekenis van de keuze voor nestbuizen in een groter verband te kunnen interpreteren. Dat kan waardevol zijn ingeval van 'hazelmiscatastrofes', zoals het regelmatig vóórkommende klepelen van bermen en bosranden op verkeerde tijden, namelijk wanneer de hazelmuis daar zijn jongen probeert groot te brengen. Dan zou een goed bereikbaar netwerk van toevluchtsoorden bepaald geen luxe zijn.

Er zijn 800 nestbuizen geplaatst in raaien van telkens 20 stuks, met een onderlinge afstand van ca. 20 meter. Verspreid over een 15-tal deelgebieden, is dat dus 16 km bemonsterde lengte. Zelf was ik de

De nestbuizen voor hazelmuizen bleken een succes.

Foto: Dick Klees

eerste die een door hazelmuis bewoonde buis kon melden. Inmiddels rechts en links ingehaald door successen van andere deelnemers.

Tot op heden zijn er naast veel bosmuizen en enkele rosse woelmuizen, een 15-tal hazelmuizen aangetroffen verdeeld over minstens zes raaien. Echt een succes als wij in ogenschouw nemen dat het gebieden betreft waarvan de hazelmuis niet bekend is, of enkel historisch. Hiermee blijken de nestbuizen een instrument om aanwezigheid aan te tonen, ook bij lage dichtheden.

De andere opgeworpen vragen zullen nog wel even op een antwoord moeten wachten, maar de methode heeft duidelijk potentieel. Helemaal als wij volgend jaar het hele actieve seizoen kunnen benutten en niet, zoals deze keer, halverwege het jaar beginnen.

Dick Klees

**Legstraat 2a, 4861 RK Chaam,
tel. 0161 - 493170**

Studio.wolverine@wanadoo.nl

